

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 23

Рівне – 2012

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 23. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет,
2012. – 690 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, к.і.н., професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, к.і.н., професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, д.і.н., професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, к.і.н., доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, д.і.н., професор (м. Острог); **Киридон Алла Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Київ); **Степанков Валерій Степанович**, д.і.н., професор (м. Кам'янець-Подільський); **Стоколос Надія Георгіївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Фісанов Володимир Петрович**, д.і.н., професор (м. Чернівці); **Чухліб Тарас Васильович**, д.і.н. (м. Київ); **Швецова-Водка Галина Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Шугасва Людмила Михайлівна**, д.ф.н., професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 24 травня 2012 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12, РДГУ

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

27. Стоцький Я. Держава і релігії в західних областях України: конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944-1964 років.: [Монографія] / Ярослав Васильович Стоцький. – К.: ФАТА, ЛТД, 2008. – 510 с.

УДК: 34(477.82)

Л.М. Ларькіна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЙ СПРИЯННЯ НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано правову основу діяльності комісії сприяння та особливості фіксування порушень законодавства про релігійні культури.

Ключові слова: комісії сприяння, законодавство про релігійні культури, Рада депутатів трудящих.

Особенности реализации позиций законодательства, касающиеся деятельности комиссий содействия по примеру Волинской области. В статье анализируются правовая основа деятельности комиссий содействия и особенности фиксации нарушения законодательства о религиозных культах.

Ключевые слова: комиссии содействия, законодательство о религиозных культах, Совет депутатов трудящихся.

Peculiarities of the legislation positions concerning the assistance commissions activity on the instance of Volyn Area. The article analyzes the legal basis of the limits of the assistance commissions activity and the peculiarities of the fixation of the violations of the religious cults legislation.

Key words: committees for facilitation, the legislation about religious cults, labor deputies council.

На початку 60-х рр. ХХ століття самостійну частину антирелігійного законодавства складали документи, на основі та відповідності з якими забезпечувалися напрямки діяльності комісій сприяння за дотриманням законодавства про релігійні культури, які почали створюватися з 1963 року по всій Україні.

Джерельною базою є документи, що зберігаються у Державному архіві Волинської області.

Мета дослідження полягає у детальному аналізі правового забезпечення контролю за дотриманням законодавства про релігійні культури, яке стосується діяльності комісій сприяння.

Вже в 1961 році у таємній докладній записці від Уповноваженого Ради в справах Православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Волинській області А. Федулова, яка адресувалась відділу пропаганди та агітації Волинського ОККПУ тов. В.А. Чернявському, підкреслювалося, що основним завданням таких груп є постійний нагляд за діяльністю

духовенства, попередження будь-яких спроб з їхнього боку порушити радянське законодавство.

Кожна така група змушена була затвердити план своєї роботи, закріпити собою декілька населених пунктів, де знаходилися церкви та молитовні будинки, створити біля себе невеликий актив в кожному селі, вивчити склад церковного активу, ступінь релігійності населення, виявляти відношення молоді до обрядів та релігії, визначати тих, хто бере участь в церковному хорі, цікавитися змістом церковних проповідей. При виникненні незрозумілих питань вони повинні були консультуватися в Уповноваженого, в РКККПУ та в райвиконкоммах [7, аркуш 57].

Наступний документ, який стосувався діяльності комісій був надісланий всім головам райвиконкомів рад депутатів трудящих від імені голови виконкому Волинської області Ю.Ярощука від 20 червня 1963 року, де було деталізовано, яку роботу повинна проводити комісія сприяння. В цих документах йшлося, що районна(міська) комісія по контролю за додержанням радянського законодавства має проводити таку роботу: роз'яснювати низовому активу законодавство про культу та контролювати його додержання духовенством і релігійними об'єднаннями; викликати на засідання комісій порушників радянського законодавства про культу, обговорювати питання, попереджувати про необхідність суворого додержання радянського законодавства; розробляти заходи щодо припинення незаконної діяльності антидержавних сект, віровчення яких має вкрай містичний характер, що приводить до фізичного та духовного каліцтва людей [1, аркуш 11]. Також комісія мала виявляти на території району, міста всіх кликуш, шептук, пророків, бродячих проповідників, які підтримували релігійні забобони серед відсталі частини населення, викривати їх діяльність і вживати заходів щодо припинення цієї незаконної діяльності; розробляти методи для поліпшення роботи органів загсу, будинків та палаців культури, клубів та інших установ, які необхідно дієвіше використовувати для поширення сучасних радянських обрядів при одруженні та народженні з тим, щоб допомогти населенню уникати релігійних традицій; приймати заходи щодо попередження і усунення фактів адміністрування та образи почуттів віруючих; напередодні та в дні великих релігійних свят організувати дозвілля молоді (виступ хорів, вистав драмгуртків, танців, проведення масових фізкультурних змагань і т.д.), з метою відриву їх від церкви; розробляти заходи щодо розібрання на дорогах хрестів та інших релігійних споруд [1, аркуш 12].

Сільська комісія складала доповіді, звіти та систематично інформувала районну комісію про стан додержання радянського законодавства про культу на території сільської ради [1, аркуш 12].

Вже 14 липня 1965 року Рада у справах Російської православної церкви направила всім Уповноваженим ради у справах РПЦ для службового

використання лист «Про активізацію роботи комісії сприяння контролю за дотриманням законодавства про культури», де детально визначалися обов'язки комісії сприяння [8, аркуш 41].

Документ містив також рекомендації комісіям щодо того, якими законами, постановами, розпорядженнями вищих законодавчих та виконавчих органів радянської держави їм користуватися у своїй діяльності.

Комісія мала стежити за тим, щоб діяльність духовенства і релігійних товариств протікала суто в рамках радянського законодавства, щоб забезпечити послідовне проведення ленінського принципу свободи совісті громадян.

Разом з тим, комісія повинна була наглядати за неможливістю: а) порушень встановленого порядку управління церквою, втручання релігійних центрів духовенства у фінансово-господарські справи релігійних громад;

б) використання служителями культу і релігійними об'єднаннями молитовних зібрань віруючих для політичних виступів, що суперечать інтересам радянського суспільства; спроб спонукати віруючих відмовлятися від виконання своїх громадянських обов'язків, вести пропаганду, спрямовану на відрив віруючих від активної участі у державному, культурному та суспільно-політичному житті країни [8, аркуш 44].

в) здійснення релігійних обрядів у квартирах і будинках віруючих, тобто поза церквою або молитовним будинком, крім випадків, дозволених законодавством про культури;

г) здійснення обряду хрещення дітей без згоди обох батьків;

д) благодійної діяльності релігійних товариств і надання віруючим матеріальної допомоги, видачі грошових авансів, позичок і т.і;

е) проведення в церквах спеціальної роботи з дітьми - будівництво дитячих і спортивних майданчиків, організації бібліотек і читалень, гуртків, дитячих зборів тощо;

ж) проведення примусових стягнень і обкладань віруючих на користь релігійних об'єднань, а також на будь-які інші цілі; застосування до віруючих заходів примусу або покарання;

з) організації паломництва віруючих до так званих «святих місць», вчинення обманних дій з метою поширення забобонів серед населення задля отримання таким чином певної користі (оголошення всіляких чудес і т.п.);

і) діяльності незареєстрованих релігійних громад, також здійснення церковних служб, релігійних обрядів чи якоїсь іншої церковної діяльності бродячими, позаштатними служителями культу, колишніми ченцями і черницями і т.п.;

к) застосування адміністративних заходів боротьби з релігією, адміністративного втручання в діяльність релігійних об'єднань, грубого ставлення до духовенства та образи почуттів віруючих. [8, аркуш 45].

Про всі виявлені факти порушень законодавства про культу комісії сприяння повинні були своєчасно інформувати рай(міськ)виконкоми, які спільно з Уповноваженим Ради приймали необхідні заходи до конкретних порушників законодавства про культу.

Комісії сприяння, крім здійснення безпосереднього контролю за дотриманням законодавства про культу, вивчали форми і методи роботи церковників, їх вплив на населення, особливо на молодь; адаптація духовенства до сучасних умов, його проповідницьку діяльність

Слід мати на увазі, що комісії сприяння не мали жодних адміністративних функцій. Вони не могли викликати на свої засідання духовенство, членів виконавчих органів релігійних об'єднань. Члени комісії, відвідуючи церкву, не втручалися безпосередньо в справи релігійних товариств і не давати їм вказівок [8, аркуш 46].

Незабаром, 26 листопада 1966 року на основі цих нормативно - правових актів було рекомендовано Радою у справах релігій при Раді Міністрів СРСР «Примірне положення про комісії сприяння виконкомом рад депутатів трудящих по дотриманню законодавства про релігійні культу» [9, арк. 214]. Це «Примірне положення...» остаточно закріпило межі діяльності комісії сприяння на всесоюзному рівні. Межі діяльності були тотожні попередньому документу.

В 1974 році зробили довідку, де було чітко визначено, що необхідно зробити, щоб виправити недоліки в справі дотримання законодавства про релігійні культу по Волинській області. Головам районних комісій за дотриманням законодавства про релігійні культу, головам сільських, селищних, міських Рад потрібно було оформити документацію, в якій містились

Особові справи общин(православних, сектантських):

- а) протоколи зборів 20-тки;
- б) щоквартальні і річні фінансові звіти;
- в) статистичні дані про обрядовість;
- г) список служителів культу(священиків, пресвітерів, проповідників);
- д) списки церковного органу і рев. ком. общини;
- ж) списки членів хору(постійних, не постійних);
- з) списки тих, хто прийняв водне хрещення, прибув і вибув зі складу сект;
- і) щорічна письмова інформація про діяльність релігійних общин по сільських, селищних, міських Радах[6, аркуш 1].

Голови комісій за дотримання законодавства про релігійні культу повинні були здійснювати:

- а) знати всі групи віруючих в своєму мікрорайоні;

б) контролювати діяльність виконавчих органів релігійних общин(старост, касирів, ревкомісій, священників і т.д.)

в) контролювати фінансово-господарську діяльність виконавчих органів общин;

г) вивчати проповіді священників, пресвітерів, проповідників(їх узагальнення);

д) стежити за діяльністю установ, шкіл, комсомольських, партійних організацій, товариства «Знання» по атеїстичному вихованню;

ж) здійснювати посилену увагу за родинною обрядовістю;

з) забезпечувати контроль за кладовищами (надмогилями,obelіски, братські могили, будинок громадянської панахіди і т.д.);

і) інформувати про землекористування служителів культу, про поширення Постанови Ради Міністрів щодо студентів заочників (духовних семінарій, академій);

й) контролювати дотримання законодавства служителями культу(священниками, псаломщиками, дияконами, хором), забороняти їм колядувати по селу;

ж) стежити за використанням використання будівель тих православних церков, що зняті з реєстрації, здійснювати контроль за ремонтом діючих православних церков, молитовних будинків;

к) наглядати за зберіганням общинних грошей в ощадкасах і банках області;

л) забезпечувати суворе дотримання виконкомами сільських, селищних, міських Рад видачі громадянам відповідних реєстраційних документів (свідоцтва про народження, свідоцтва про смерть);

м) дотримуватися строків звітності за квартал, за рік (5-го числа наступного місяця) перед облвиконкомом;

н) періодично бувати в церквах, молитовних будинках з метою спостережень за діяльністю віруючих та служителів культу;

о) санепідемстанціям взяти під контроль санітарний стан церков, молитовних будинків під час релігійних обрядів(хрещення, причащення, цілування ікон і т.д.) [6, аркуш 2].

Згідно з такими рекомендаціями, комісіями сприяння було виявлено чимало фактів порушення законодавства про культу священнослужителями та віруючими людьми. На підтвердження наведемо декілька прикладів.

У 1963 році в результаті діяльності комісій сприяння були викриті незаконні дії священника Ф.Ф. Томчука з с. Хотячев, свящ. Закидальського, псаломщика Остапчука з с. Нізкинічи Володимир-Волинського району, які були зняті з реєстрації. Розкриті факти господарювання у фінансових справах общини свящ. Барановського з с. Тоболи Камінь-Каширського району, викрита незаконна діяльність свящ. Ткачука з села Жірічи того ж району та інше [2, аркуш 137].

В 1964 році від Голови Ковельської районної комісії сприяння за додержання радянського законодавства про культу до Уповноваженого Ради в справах Руської православної церкви при РМ СРСР по Волинській області А. Федулову надійшов сигнал. При перевірці касових церковних книг за перше півріччя було встановлено грубі порушення у веденні книг з боку служителя релігійного культу с. Облапи Василя Соловйова. На протязі всього періоду церковну касову книгу вів не церковний касир Тимофій Миронюк і не церковний староста, а сам священник В.І. Соловйов. Станом на 1 січня 1964 року не було показано понад 260 крб., всі гроші зберігали в старости і священника. Комісія за додержання радянського законодавства про культу, рекомендувала В.І. Соловйова перевести з даної парафії в іншу [3, аркуш 20].

Цікаво, що деякі голови районних комісій за дотриманням законодавства про релігійні культу недостатньо контролювали питання проведення ремонту церковних споруд, що давало змогу окремим громадянам використовувати цю можливість для своєї особистої поживи, минаючи відповідні контролюючі фінансові органи. У відповідності з діючими правилами ремонт церковних приміщень міг бути проведений при наявності дозволу на це комісії при райвиконкомах. А це мало сприяти тому, що церковні общини при укладанні договорів про проведення ремонту негайно здавали б в райфінвідділ один примірник договору для перевірки осіб, які фактично виконують ремонтні роботи. В 1973 році були виявлені факти, коли окремі підрядники включали в умови дооворів дружин, дітей і підставних осіб, які фактично не займались ремонтом, щоб уникнути оподаткування. Такі факти мали місце в Рожницькому, Любомльському, Маневицькому, Локачинському, Камінь-Каширському районах [4, аркуш 20]. Ряд церковних общин взагалі не відкрили рахунків в банках або ощадкасах першого розряду. Церковна община немала права відкривати рахунок на одного із членів виконавчого органу. Чимало церковних общин несистематично здавали грошові прибутки, що давали змогу церковникам використовувати кошти в потрібних і непотрібних цілях. Наприклад: в Берестечківському відділенні держбанку було відкрито рахунки 4-х церковних общин(с. Піски, с. Новостав, с. Перемель, с. Диковини), а на рахунок в банк поступило 150 крб. лише від православної общини с. Диковини в той час, коли дана община мала станом на 1 січня 1974 року прибуток в 1006 крб. Згідно законодавства всі ці грошові прибутки повинні були проходити через банк [4, аркуш 21].

У 1973 році перевірку роботи комісії сприяння в Камінь-Каширському районі проводив старший інспектор обласного управління культури Л. Михайловський. Звітуючи, перевіряючий зазначав, що у всіх общинах християн-баптистів, церковних громадах ведеться облік культового майна, грошей; контроль за зберіганням і обліком ведуть як члени комісії, так і працівники райфінвідділу, організовуючи перевірки на місцях. Також

комісією регулярно проводиться робота з духовенством православної церкви, пресвітерами сект щодо виховання їх у душі поваги до радянського законодавства, шляхом індивідуальної бесіди [5, аркуш 3]. Скарги, заяви, листи віруючих розглядаються систематично[5, аркуш 4].

Маневицька комісія сприяння Волинської області також працювала за планом, де передбачалися такі основні питання, щодо вивчення форм і методів впливу на населення духовенства, церковників сектантів. Комісія вивчала, чи дотримувалися вимоги щодо згоди батьків при хрещенні дітей[5, аркуш 17].

Цією комісією сприяння райвиконкому було виявлено порушення законодавства про культу на території Костюхнівської, Четвертнянської, Рудниківської, Комарівської сільських Рад. Незначна частина віруючих на території цих сільських рад відправляли службу в не зареєстрованих будинках, без дозволу місцевих органів проводили ремонт культових будинків. Матеріали про порушення законодавства про культу розглядалися на засіданнях адміністративних комісій, де винні притягалися до адміністративної відповідальності [5, аркуш 19].

Голова районної комісії в Любешівському районі М. Копанчук у своєму звіті зазначав, що релігійний стан населення в основному залишається майже на тому ж рівні. Так, якщо в 1969 році хрещень було 832, в 1970 – 609, в 1971 році – 710, то в 1972 році-678; відповідно вінчань – 30, 26, 18, 23. В 1972 році збільшилась кількість урочистих реєстрацій шлюбів та хрещень, що також засвідчувало послаблення релігійної ситуації в селах району[5, аркуш 24].

Голова Локачинської районної комісії сприяння наголошував, що окремі сектанти мають релігійний вплив на молодь, і зокрема, на своїх дітей. Так, учень 7-го класу Затурцівської середньої школи Микола Сегейда відмовляється носити піонерський «галстук» і у всьому підтримував погляди батька[5, аркуш 26].

Є також випадки, коли насильне нав'язування дітям сектантських поглядів приводить до поганих наслідків. Так, колишній просвітер секти ЕХБ села Холопичі І.М. Давилець часто брав насильно на богослужіння сина Степана. Будучи учнем Холопичівської середньої школи, Степан Давилець часто пропускав уроки, порушував дисципліну, погано вчився. Батько у всьому обвинувачував лише вчителів. Після закінчення 7-ми класів Степан залишив школу і відмовився також відвідувати зібрання секти. Він зненавидів батька і почав займатись хуліганством і крадіжками, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності[5, аркуш 27].

В районі протягом 1972 року мали місце факти порушення законодавства під час проведення обряду хрещення дітей та похорон. Так, священиком православної церкви села Привітне Г.І. Саковичем проводилося хрещення дитини дома на квартирі громадян села Колпитів тов. І.Г. Творовського Допускалось також хрещення без згоди і заяви. Ці

порушення Г.І. Саковича були обговорені і засуджені на засіданні адмінкомісії і висвітлені в газеті «Колгоспна Правда» у статті «Гріхопадіння отця Георгія» за 25 листопада 1972 року [5, аркуш 27-28].

Нижче ми наведемо типовий зразок звіту районної комісії сприяння у 1972 році. Показано на прикладі Любомльського району Волинської області.

Спочатку зазначалося, що на території району зареєстровано 13 православних церков і 3 релігійні об'єднання християн-баптистів. Всього 12 служителів культу в православних та 3 у християн-баптистів. Всі вони люди похилого віку, а в складі «двадцятки» в основному пенсіонери. За освітою священники мали вищу духовну освіту, а служителі культу об'єднань християн-баптистів – початкову радянську освіту.

Далі стан релігійності у районі, який представлено у таблиці 1 та 2.

Таблиця 1.

Стан релігійності по Руській православній церкві

Рік \ Обряд	1968	1969	1970	1971	1972
Хрещень	1216	1186	1130	1042	1039
вінчань	83	81	74	68	71
Відспівування очних	408	492	490	496	603
Відспівування заочних	79	70	74	111	91

Таблиця 2.

Стан релігійності по об'єднанню ЕХБ

Рік \ Обряд	1968	1969	1970	1971	1972
Хрещень	22	22	12	19	4
вінчань	2	-	1	1	-
Відспівування	5	9	5	7	8

Зважаючи на таку високу обрядовість у районі, комісії сприяння році зазначали, що двічі вивчали їх причини та інформували про проведену роботу виконкоми місцевих рад та партійні організації [5, аркуш 29].

Наступним пунктом аналізувались фінансова діяльність релігійних організацій у таблиці 3, 4, 5, 6.

Таблиця 3.

а) надходження грошей Руської православної церкви:

Рік \ Надходж	1968	1969	1970	1971	1972
Всього	66796	75056	76763	85871	91976
Від виконання обрядів	28630	31328	30513	33462	32241
Від продажу свічок	32462	36944	39864	43215	47444
Добровільне пожертвування	5704	6794	6366	9194	9094

Таблиця 4.

б) надходження грошей об'єднань ЕХБ.

Рік	1968	1969	1970	1971	1972
Надходж					
Всього	1079,62	986,73	977,39	110229	1154,04
Добровільне пожертвування	1079,62	986,73	977,39	1102,29	1154,04

Таблиця 5.

в) витрати грошей Руської православної церкви:

Рік	1968	1969	1970	1971	1972
Витрати					
Всього витрачено	69758	72017	75029	87028	90175
На утримання служителів культу	20669	20242	20974	20519	20144
Виконавчих органів	21672	25085	25085	32969	3639
Хорів	784	882	882	1215	1220
Обслуговуючого персоналу	4337	4260	4260	1153	923
Ремонт будівель	14004	12863	12863	7635	22282
Відрах. релігійним центрам	6090	6680	6680	9018	5130
У фонд миру	1472	1305	1305	1545	2090
У фонд охорони пам'ятників історії та архітектури	69758	72017	75029	87028	90175

Таблиця 6.

г) витрати грошей об'єднань християн баптистів

Рік	1968	1969	1970	1971	1972
Витрати					
Всього витрачено	999,63	934,63	1009,56	1085,57	1140,75
На утримання виконавчих органів	377,66	521,01	559,96	635,12	111,75
Відрах. в релігійний центр	367	274,63	385	385	364
У фонд миру	15	10	50	50	50
Ремонт приміщень	10	120	-	-	-
У фонд охорони пам'ятників історії та архітектури	-	-	15	15	15

[5, аркуш 30].

Далі підсумовувалось, що двічі на рік комісія двічі вивчає питання чи порушують служителі культу законодавство при виконанні релігійних обрядів над неповнолітніми, чи дотримуються правил надходження і витрати коштів, правильність оформлення матеріальних цінностей та інші питання. Протягом 1970 -1972 років комісією було встановлено низку порушень зі сторони служителів культу та релігійних організацій. Суть полягала в основному в незаконному зборі коштів на ремонт будівель, хрещенні без згоди обох батьків, здійсненні релігійних обрядів в домах віруючих. Про всі факти порушення законодавства комісії інформували виконкоми районної Ради депутатів трудящих, а також партійні органи [5, аркуш 31].

Отже, вже з середини 60-х рр. було чітко в нормативно-правових актах та іншій документації визначено права та обов'язки громадських комісій сприяння за дотриманням законодавства про культу. Слід мати на увазі, що комісії сприяння не мали жодних адміністративних функцій. Вони не могли викликати на свої засідання духовенство, членів виконавчих органів релігійних об'єднань. Члени комісії, відвідуючи церкву, не могли втручатися безпосередньо в справи релігійних товариств і не давати їм вказівок. Проте зміст вищезазначених документів та фактів свідчить, що вони давали для цих комісій можливість адміністративного втручання. Підсумовуючи проведене наукове дослідження, можна констатувати, що функціонування комісій сприяння за дотриманням законодавства про релігійні культу незважаючи на двоякість та на часту формальність у здійсненні своїх повноважень мало реальне підґрунтя для здійснення державної антирелігійної компанії.

Джерела та література

1. Державний архів Волинської області (далі ДАВО). – Ф. 393. – Оп.2. – Спр. 99. – 56 арк.
2. ДАВО. – Ф. 393. – Оп.2. – Спр. 100. – 348 арк.
3. ДАВО. – Ф. 393. – Оп.2. – Спр. 104. – 28 арк.
4. ДАВО. – Ф. 393. – Оп.2. – Спр. 155. – 21 арк.
5. ДАВО. – Ф. 393. – Оп.2. – Спр. 156. – 41 арк.
6. ДАВО. – Ф. 393. – Оп.2. – Спр. 165. – 27 арк.
7. ДАВО. – Ф. 393. – Оп.3. – Спр. 26. – 113 арк.
8. Державний архів Рівненської області(далі ДАРО). – Ф. 204. – Оп. 12. – Спр. 132. – 234 арк.
9. ДАРО. – Ф.204. – Оп.12 – Спр. 142. – 251 арк.
10. Загребельна Л. Особливості формування та діяльності комісії сприяння контролю за дотриманням законодавства про релігійні культу у 60-х – середині 80-х років ХХ ст.(за матеріалами Державного архіву Рівненської області) [Текст] / Л. Загребельна // Історія релігії в Україні і світі: збірник наукових праць. Серія «Історичне релігієзнавство». – Острог: Видавництво Нац. університету «Острозька академія», 2009. – Випуск 3. – С. 67- 81.

11. Пащенко В.О. Російська православна церква наприкінці хрущовської «відлиги»/
В.О. Пащенко // Український історичний журнал. – 2007. - № 5. – С. 141-160.

УДК 044.357.2

С.В. Виткалов

З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ

Розглядається постать керівника місцевої організації Національної спілки художників України Ф.Бобріка в контексті проблем розвитку сучасного образотворчого мистецтва краю.

Ключові слова: національна спілка художників України, регіональна творчість, Ф.Бобрік.

Рассматривается фигура руководителя местной организации Национального союза художников Украины Ф.Бобріка в контексте проблем развития современного изобразительного искусства края.

Ключевые слова: национальный союз художников Украины, региональная творчество, Ф.Бобрік.

The figure of leader of local organization of the National union of artists of Ukraine of F.Bobruka is examined in the context of problems of development of modern graphic art.

Key words: national union of artists of Ukraine, regional work, F.Bobruk.

Стара істина про те, що стан розвитку мистецтва та художньої культури загалом будь-якої країни є показником рівня її благополуччя, не втратила своєї актуальності і сьогодні, у час економічної нестабільності й потужних глобалізаційних впливів, спрямованих на культурну уніфікацію людства. Адже мистецтво, як відомо, виконує важливу функцію творення естетичних потреб у соціумі. І, відповідно, в суспільстві, де декларуються потреби лише базового рівня, складається ситуація підміни естетичних функцій мистецтва на інші. Інакше кажучи, стан розвитку мистецтва є важливим показником стабільності будь-якої країни.

Про це йдеться в різноманітній спеціальній літературі [1], публіцистиці [2]; наголошується на цьому й на науково-практичних конференціях усіх рівнів [3].

У свою чергу, слабкий рівень естетичної підготовленості публіки, відсутність науково обгрунтованих і широко впроваджених програм підтримки цього культурного феномену на державному рівні, значна вестернізація сучасного культурного простору, неадекватний перегляд вітчизняної мистецької спадщини, слабка орієнтація і позиціонування такого мистецтва у світовому полікультурному середовищі тощо – все це складає те проблемне поле, з яким стикнулося українське образотворення та й мистецька практика загалом, на початку нової доби, тобто після

З М І С Т

NOTA BENE

С.С. Троян «ЗМІНА ПАРАДИГМ» У СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ: ОРІЄНТАЛІЗМ І ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС	3
В.В. Долід ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ПОСТКОЛОНІАЛІЗМ»	20

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Р.М. Шеретюк СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ НАПЕРЕДОДНІ ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	29
О.П. Прищепя БІБЛІОТЕКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОШИРЕННІ КНИЖОК В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ КНИЖКОВИЙ РЕПЕРТУАР (XIX – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	40
О.М. Приймак СОЦІАЛЬНІ ПОРТРЕТИ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	54
В.А. Добровичинська ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАБУТТЯ: ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ НАДІЇ ШУЛЬГИНОЇ-ІЩУК (1888–1979 рр.)	64
С.П. Журавльова ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ СХОДУ В 20-Х РОКАХ ХХ СТ.	75
Л.Л. Бабенко СПЕЦОПЕРАЦІЇ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ ПО ЛІКВІДАЦІЇ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ У 1930-х – НА ПОЧАТКУ 1950-х РОКІВ	85
С.О. Білан КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У 30-Х РР. ХХ СТ.	97
О. Ночовний РОЛЬ ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР	106
Л.І. Бородинська СОЦІАЛЬНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТЕСТАНТІВ-УКРАЇНЦІВ У СЕРЕДОВИЩІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ У 40 РОКАХ ХХ СТ.	122
Т.О. Карпукхіна ДИНАМІКА ПРОЦЕСУ ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ З ПОЛЬЩІ (1944-1946 рр.)	131
Л.В. Заглинська, Т.В. Гоголь ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В 90-ТІ РОКИ ХХ СТ.	139

К. Круглик
РЕЛІГІЙНІ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ СВИТОГЛЯДНИХ
ПРІОРИТЕТІВ ПРАВОСЛАВНИХ ВІРУЮЧИХ 149

ІСТОРИКО-КРАСЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

О.В. Білявцева
СВЯТО-ТРОЇЦЬКИЙ МЕЖИРИЦЬКИЙ ТА СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ
ГОЩАНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИ МОНАСТИРІ У КОНТЕКСТІ
ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ РІВНЕНЩИНИ160
О.П. Шмид
ПОЛЯКИ НА ВОЛИНІ: ПОМІЩИЦЬКО-СЕЛЯНСЬКА
КОЛОНІЗАЦІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.169
Я.П. Цецик
РОЛЬ МОНАРХІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР У ПОСИЛЕННІ
НАПРУГИ В СФЕРІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН
У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ186
В.Р. Бернацький
СЕКТАНСЬКИЙ РУХ НА ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНІ
У 1920-Х РР.: СФЕРИ ВПЛИВУ І ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ 195
Р.П. Давидюк
ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ
НА ВОЛИНІ У 20-Х РР. ХХ СТ. 203
А.А. Вавринюк
OSADNICTWO WOJSKOWE I JEDNOSTKI WOJSKA POLSKIEGO
NA WOŁYNIU W LATACH 1920 – 1939 213
К.І.Якуніна
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТАНСЬКОГО РУХУ
НА ВОЛИНІ ТА ЖИТОМИРЩИНІ У 1940–1970-Х РР. 226
К.П. Абрамчук
ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ НАБОРУ
ТА ПРИМУСОВОЇ ДЕПОРТАЦІЇ РОБІТНИКІВ
З ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1941 – 1945 РР.) 234
Р. Михальчук
АНТИСЕМІТИЗМ ЛЕГАЛЬНОЇ ПРЕСИ РІВНЕНЩИНИ
(1941-1943 РР.): ЄВРЕЇ У СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ 241
В.Р. Данильчук
ОСТАРБАЙТЕРИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕПРЕСІЙ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ252
І.І. Булига
ПРОТЕСТАНТСЬКІ КОНФЕСІЇ І ДЕРЖАВНА ВЛАДА
НА ВОЛИНІ (1944-1945 РР.)260
М. Романюк
БОРОТЬБА ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ ПІДПІЛЛЯ
ОУН ТА ВІДДІЛІВ УПА ЗОЛОЧІВСЬКОЇ ОКРУГИ (1944-1946) 268
Т. Ісічук
ЗАГАЛЬНІ РИСИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОТЕСТАНТИЗМУ
НА РІВНЕНЩИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 40–50 РОКІВ ХХ СТ.) 286

Оксана Ворон, Олена Ворон ХРИСТИАНСЬКІ КОНФЕСІЇ НА РІВНЕНЩИНІ У 50-70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	295
Л.М. Ларькіна ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЇ СПРІЯННЯ НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	310
С.В. Виткалов З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ	320
Б.А. Прищепа ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛИНСЬКИХ МІСТ ЕПОХИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ У 1991–2010 РР.	327

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Т.М. Кузьма ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ В КОНТЕКСТІ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.	345
Р.М. Постолювський ІНСТИТУТИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І ПОЛІТИЧНИХ ВИБОРІВ ЯК ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)	352
Л.І. Валюх ПОЗИЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНОГО УРЯДУ ГЛАДСТОНА ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ У СХІДНІЙ АФРИЦІ (1884 – 1885 РР.)	358
З.В. Священко ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СЕЛЯНАМИ У ПРОЕКТІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОМІСІЇ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....	367
О.А. Бундак РЕАНІМАЦІЯ ЧИ СТВОРЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ В 1917 РОЦІ	376
Г.Я. Невинна «НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФІНЛЯНДІЇ В 30-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ.....	385
Т.М. Самсонюк ПОЛЬСЬКА ВІЙСЬКОВА РОЗВІДКА НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ПЕРШОГО ЕТАПУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1938-1941 РР.)	391
О.В. Каплюк ЧЕСЬКИЙ ТА СЛОВАЦЬКИЙ ЛЕГІОН У СКЛАДІ ВІЙСЬКА ПОЛЬСЬКОГО	402
В.Ю. Лесняк ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРТЕСІВ У СИСТЕМІ ВЛАДИ ФРАНКІСТСЬКОЇ ІСПАНІЇ (1939-1975)	410

И.И. Маслова	
УРОКИ «ВОСТОЧНОГО ПОХОДА» ГИТЛЕРА В ОЦЕНКАХ ИДЕОЛОГОВ НАЦИЗМА И ГЕНЕРАЛОВ ВЕРМАХТА	423
Т. Пилипович	
УКРАЇНЦІ-ВОЯКИ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В БИТВІ ПІД МОНТЕ-КАССІНО	437
В.І. Дубей	
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА КООРДИНАЦІЮ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В ЄВРОПІ	447
І.О. Десятничук	
ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ НАПРИКІНЦІ 60-Х РР. ХХ СТ.: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	454
І. Філіпчук	
«ПРАЗЬКА ВЕСНА» ЙОСИФА СМРКОВСЬКОГО	466
А.В. Слесаренко	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ «ПАРАЛЕЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ» В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1970-1980-ТІ РОКИ)	472
О.І. Санжаревський	
ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМИН РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ТА НАТО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 90-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ	481
Marek Motyka	
ZMIANY KULTUROWE WOBEC SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU	488

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

С.Н. Грипич	
ТАЄМНИЦІ БІБЛІОТЕКИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	505
Л.М. Шугасва	
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ХРИСТІЯНСТВА ЯК СКЛАДНОЇ КОНФЕСІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ ПРАВОСЛАВНОГО КОРЕНЯ	512
Л.М. Казначєєва	
ВОЛИНСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ЗІБРАННЯ: ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ	519
П.О.Савчук	
ВСЕСВІТНЯ І ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІЯ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	529
М.Б. Шатрова	
ІСТОРІОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)	538
Н.В. Плюта	
ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА У ФРАНЦІЇ З ПИТАНЬ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В АФРИЦІ КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	548

Mirosław A. Michalski ROLA RELIGII W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI – CHARAKTERU W MYŚLI PEDAGOGICZNEJ WITOLDA RUBCZYŃSKIEGO	568
О.П. Постельжук УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ УГODOBСЬКИХ ПАРТІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ	577
В. Гарматны ГІСТАРЫЯГРАФІЯ АГРАРНАЙ ПАЛІТЫКІ ПОЛЬСЬКІХ УЛАД НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ў 1921-1939 гг.	594
Л. Трачук ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	608
Т.І. Гуменюк ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР ПРОТЯГОМ 1944 – 1985 РР.: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ОЦІНКИ	622
В.В. Надольська ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ В ПОСТРАДІАНСЬКИХ КРАЇНАХ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ	632
А.М. Киридон ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ	640
С. Баханова ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА У СУЧАСНИХ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ	655
М.І. Ярмоленко СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	667
РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ	
Р.П. Давидюк УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ І ПОЛІТИКА ПРОМЕТЕЇЗМУ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (Рец.: Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921-1939 рр.) / Володимир Комар. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 360 с.)	674
С.С. Троян ПРОЕКТИ НАЦІОТВОРЕННЯ В КОМПАРАТИВНОМУ ІСТОРІЧНОМУ ДИСКУРСІ (Рец.: Земський Ю. С. Польська, російська та українська еліти в змаганнях за Правобережну Україну середини ХІХ століття / Юрій Сергійович Земський. – Хмельницький, 2011. – 350 с.)	677
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	680
ЗМІСТ	684

Наукове видання

**Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету

Збірник наукових праць

Випуск 23

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С.Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 21. 06. 2012 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman». Наклад 100.

Обліково-видавничих аркушів 30,00.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії

ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2012. –
Випуск 23. – 688 с.